

FORMULA "ROMANULUI VORBIT"

Prof. Fuică Adina Veronica
Liceul Teoretic "Mircea Eliade" Galați

Contextul cultural actual permite maxime libertăți de expresie și abordarea unor strategii discursive care să nu mai fie condiționate de anumite canoane și convenții. Într-o astfel de situație se află și protagoniștii "cărții vorbite" *În ariergarda avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor*, apărute în două ediții: 2004 și 2012, cea de-a doua, adăugită, completând inventarul de teme individuale și generale tratate în cel dintâi. Este, în esență, un schimb de idei între doi critici literari din generații diferite: intervievatorul, Andrei Grigor, și interviuatul, Eugen Simion, ambii puși în situația de a dezvălui fărâme din biografia lor intelectuală și existențială, într-o succesiune de confesiuni, amintiri și, nu în ultimul rând, polemici cordiale.

Abordând formula interviului narativ, volumul are deschideri spre memorialistică și autobiografie, structurând conținutul într-un dialog viu, viguros despre raportarea individului la istorie din dublă perspectivă: cea ideografică, referitoare la afinitățile culturale personale și cea egografică, ce vizează rescrierea eului, a intimității. Prin urmare, acest dublu parcurs corespunde componentelor esențiale ale personalității celor doi interlocutori care respectă, în felul acesta, atât pactul autobiografic, cât și cel istoric.

Plăcerea textului este augmentată și de tehnica digresiunii, care permite sporirea atenției și a curiozității lectorului, aflat într-o călătorie pe parcursul căreia reconstituie destinele unor intelectuali exemplari, ilustrativi pentru literatura și critica postbelică.

Dacă Eugen Simion, atunci când face referire la biografia sa, dă dovadă mai degrabă de prudență, discreție și o anumită pudoare, fiindcă, printr-o inteligentă eschivare, își limitează confesiunile, Andrei Grigor nu pare deranjat să relateze aspecte mai puțin măgulitoare din existența sa, convins fiind de faptul că adevărul trebuie asumat și că e restrictiv și ironic să cataloghezi oamenii în funcție de tipare preconcepute social și mental. Ca dovadă, el e mai deschis la mărturisiri, cu toate că dominantă este abilitatea sa investigativă, care tinde să găsească- în celălalt- puncte de sprijin și informații noi de revelat, pentru că -nu-i așa?- scopul conceperii cărții a fost acela de a pune în lumină figura redutabilului critic șazecist.

Dimensiunea personală a acestui discurs, al cărui farmec este dat de simplitatea sa clasică, are capacitatea de a ajuta mai mult la înțelegerea complexității personalității celui în discuție. Făcând apel la memorie, Simion evocă momente ale trecutului său pe care, involuntar, îl mistifică, fiindcă îi înțelege rosturile. Primele amintiri sunt legate de figurile emblematice ale părinților, de Mama și Tata care vorbeau, de multe ori, într-o limbă căreia copilul nu-i înțelegea încă pe deplin sensurile, de bunicul din partea mamei care își petrecea timpul pe prispă, vorbind puțin și privind mult, într-o contemplație aproape moromețiană, de prispa pe care adesea și copilul (azi, la rândul lui, bunic de gemene) stătea, un spațiu securizant și răbdător care mijlocea contactul vizual cu lumea.

Recunoaște că teama de singurătate care nu l-a abandonat niciodată i se trage de la vârsta de 4 ani, cand, uitat de părinți pe malul celălalt al râului, a avut conștiința dezastrului, a disperării de a fi părăsit.

Examenul de admitere la facultate a constituit un prilej de profunde frământări, fiindcă era terifiat de ideea că viitorul i-ar putea fi periclitat din cauza dosarului său care-i atesta "originea sănătoasă" de fiu de țărani, de oameni simpli, modești. Vorbim de anii 50, de "obsedantul deceniu" care avea să mutileze destine, fiindcă sistemul social aberant era total disfuncțional. Cu toate acestea, temerile sale, deși fondate, au fost mai mari decât era cazul și au constituit, într-un fel,

barometrul care l-a îndemnat întotdeauna la cumpătare, la moderație. Dar tânărul a suferit întotdeauna de complexul ruralismului, al marginalității și poate tocmai acest lucru l-a determinat să depună eforturi susținute pentru a-și urma vocația. Prin faptul că nu și-a uitat profesorii, criticul dă o lecție de modestie și recunoștință, chiar dacă unii dintre aceștia, sub lumina înșelătoare a unor spirite nobile, ascundeau interese meschine care aveau să îl facă și pe el, uneori, obiectul suspiciunilor agenților de Securitate: *”Mai odioși erau profesorii care deveniseră slugile represiunii. Cu cât zel o făceau! Ce demascări ne-au tras, ce discursuri... Îi ascultam, iar eu, victimă, eram aproape fascinat de retorica lor: bine mai vorbesc, gândeam atunci, ce băieți culți, buni de gură, principali... Eram, pur și simplu, paralizat, aproape sedus de demonstrația lor, deși eu eram obiectul demascării...”*¹

Așa se face că, pentru faptul că a fost martor în procesul profesorului său de limba italiană din facultate, D.D.Panaitescu (fiul lui Perpessicius), va fi pentru 5 ani șomer (în perioada 1957-1962), nevoit să își ducă existența dintr-un fond nedeclarat al Academiei. Acest impas i-a adus, totuși, și un beneficiu, în sensul că tânărul a exploatat timpul disponibil pentru a-și spori lecturile și pentru a-și fundamenta un sistem de valori, niște idei solide care să-i governeze, practic, existența.

Într-o formă, istoria care se construia, cea în care societatea românească se politizase masiv, nu l-a răsfățat, doar l-a tolerat, ceea ce putea fi considerat un adevărat privilegiu, fiindcă Eugen Simion nu a fost nevoit să recurgă la compromisuri de ordin moral și intelectual. Cu toate acestea, au fost și fapte care l-au marcat și făptuitori pe care ar vrea să îi uite: *”De ce să ne pierdem vremea vorbind despre acel mic, nenorocit turnător care s-a dus țintă la Securitate și ne-a denunțat după reuniunea de la căminul «Matei Voievod»? A turnat, apoi l-a înghițit pământul. Adică s-a pierdut în mediocritatea existenței lui.”*²

Dar cum în viață toate au un sens, criticul găsește de cuviință că dezamăgirile au fost repede compensate de împliniri, pierderile de victorii, iar stările tranzitorii nu sunt decât reflexe ale unei oboseli existențiale temporare. Recunoaște că scrisul este cel care l-a salvat, cal care i-a făcut suportabilă viețuirea într-o lume guvernată de ideologic, în defavoarea esteticului.

A doua dimensiune a volumului justifică, dintr-un anumit punct de vedere, și titlul ales. *”Ariergarda avangardei”* este o construcție care îi aparține lui Roland Barthes și face referire la faptul că rolul criticului de întâmpinare nu este de a sta în avangarda unei mișcări literare, ci în urma ei, nu departe de câmpul de luptă (literatura), dar, în orice caz, într-un loc privilegiat, *”pentru că de aici criticul vede mai bine și judeca mai drept”*³. Într-un timp al extremelor, aceasta pare a fi soluția de echilibru cea mai înțeleaptă: *”prin firea și voința mea, sunt un spirit care se plasează în ariergarda avangardei. Nu mi-am propus să arunc în aer stilurile existente și să provoc morala publică. Am mare respect pentru valorile constituite și cred că nu trebuie să distrugem periodic lumea pentru a o reconstrui.”*⁴

În altă ordine de idei, Eugen Simion opinează că în literatură și în critică trebuie să excelezi. *”Exelența înseamnă nu numai talent, ci și: continuitate, amplitudine, volum de muncă (da, muncă; a fi critic înseamnă a avea o răbdare de cămilă) și anvergură. Plus ceva care este poate mai presus de orice: o încredere mistică în literatură”*⁵.

”Instigat” de intervievatorul său la mărturisiri culturale, criticul mai în vârstă își manifestă preferința, mai nou, pentru literatura documentară, poezie, roman, dar și pentru eseul filosofic. În materie de tehnică de lucru specifică pentru critica de performanță, lucrurile stau cât se poate de

¹ Simion Eugen, Grigor Andrei, *În ariergarda avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor*, Curtea Veche Publishing, 2012, p. 73

² Simion Eugen, Grigor Andrei, *În ariergarda avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor*, Curtea Veche Publishing, 2012, p. 72

³ Ibid, p.6

⁴ Ibid, p.7

⁵ Ibid, p.28

clar: “orice metodă este, principial, de acceptat, dacă mă duce spre ceea ce este esențial în operă, adică spre simbolurile ei”⁶. Cei doi își revendică modelul critic abordat de la Eugen Lovinescu, prin susținerea autonomiei esteticului („justă poziție față de operă, efortul obiectivității, justificarea estetică a operei.”⁷), și de la George Călinescu, prin lecția narațiunii de idei care presupune punerea ideilor într-o ficțiune de tip romanesc („Numai imbecilii reproșează lui G.Călinescu că rezumă cărțile de proză. Nu le rezumă, ci le reconstituie din unghi critic substanța, tipologia, ideile, simbolurile.”⁸)

Tot aici, în același spațiu al confruntărilor inteligențelor, se încearcă diverse răspunsuri la întrebări fără de care menirea unui critic literar nu ar exista: Ce este un scriitor? Există un model autentic românesc? De ce în scietatea actuală valorile sunt răsturnate? Ideile sunt cu atât mai surprinzătoare cu cât pun în evidență o decență nedisimulată, o logică a toleranței și a echilibrului. Dar fără a se ”eroiza” neapărat, Eugen Simion are, pe bună dreptate, minime pretenții: ”*Eu nu vreau să fiu consultat pentru a fi citat la bibliografia din subsolul paginii, eu vreau să fiu citit și, dacă sunt citit cu plăcere, cititorul să-mi urmeze ideile.*”⁹

Ca moralști ai vieții publice și literare, cei doi interlocutori au amplitudini diferite: în timp ce Eugen Simion își păstrează, prudent, echilibrul și, poate, doar accidental își manifestă iritarea pentru prezentul postrevoluționar, pe care îl incriminează mai mult decât a făcut-o cu realismul socialist în vremea totalitarismului, Andrei Grigor se dovedește un spirit radical, criticând vehement ”anticomunismul postcomunist”.

Dar adevăratul merit al criticului mai tânăr, premiat în 2001 de către Academia Română, colaborator al revistelor *Caiete critice* și *Literatorul*, este de a-și fi provocat la dialog mentorul, un om despre care se știe cât e de neîncredător în actul confesiunii personale. Tocmai de aceea, volumul în discuție reprezintă un document incontestabil și rar, o carte de vizită inedită și o mărturie prețioasă asupra complexității celor doi.

BIBLIOGRAFIE

- Simion Eugen, Grigor Andrei, *În ariergarda avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor*, Curtea Veche Publishing, 2012
- Barthes Roland, *Plăcerea textului*, Ed. Codex, București, 2006
- Antofi Simona, *Dilemele actuale ale criticilor*, în *Caiete critice*, 1-2-3/2009

⁶ Ibid, p. 277

⁷ Ibid, p. 143

⁸ Simion Eugen, Grigor Andrei, *În ariergarda avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor*, Curtea Veche Publishing, 2012, p. 123

⁹ Ibid, p. 321